

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

АВРАМЕНКО СВІТЛАНА МИХАЙЛІВНА

УДК 343.98: 343.541

РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
Комаринська Юлія Борисівна,
Національна академія внутрішніх справ,
заступник директора навчально-наукового інституту № 3

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Когутич Іван Іванович,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
професор кафедри кримінального процесу і криміналістики
юридичного факультету

кандидат юридичних наук, доцент

Сербін Микола Миколайович,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінального процесу

Захист відбудеться 29 вересня 2017 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий 23 серпня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д. О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В Україні все частіше поширюється інформація про резонансні випадки розбещення неповнолітніх. Щотижня в засобах масової інформації з'являються повідомлення про факти вчинення цього злочину. І хоча за даними офіційної статистики, за 2016 р. вчинено лише 288 розбещень неповнолітніх, важливо пам'ятати, що цей злочин є одним з найбільш латентних, тому неможливо досягнути реальних масштабів його вчинення. Більша частина жертв мовчить про факт вчинення відносно них цього виду злочину, соромлячись батьків, оточуючих, зазвичай не розуміючи, що потерпіли від розбещення.

Ступінь небезпеки зазначеного злочину полягає не лише в його аморальності, а й у небезпечності наслідків, завдає шкоди нормальному розвитку дітей, травмує їхню психіку та впливає на подальші взаємовідносини з особами протилежної статі.

Проблемні аспекти боротьби з розбещенням неповнолітніх існують майже в усіх європейських державах та США. Фактично в усіх країнах спостерігаються стабільно високі показники, які викликають значне занепокоєння, проте в більшості з них існують дієві механізми запобігання вчиненню таких злочинів.

За даними Генеральної прокуратури України, у 2012 р. до ЄРДР внесено відомості щодо 96 випадків учинення розбещення неповнолітніх, у 2013 р. надійшло 545 повідомлень, у 2014 р. – 377, у 2015 р. – 370, у 2016 р. – 288, а за перший квартал 2017 р. – 117. Проте з обвинувальними актами до суду у 2013 р. направлено 110 кримінальних проваджень, у 2014 р. – 98, у 2015 р. – 83, у 2016 р. – 131 кримінальне провадження¹.

Аналіз кількості зареєстрованих розбещень неповнолітніх та кримінальних проваджень, направлених до суду за зазначеною категорією злочинів, свідчить про недостатню ефективність існуючих засобів і методів для ефективного розслідування та подальшого попередження його вчинення. Саме тому існує необхідність узагальнення наукових ідей і підходів для вдосконалення процесу розслідування розбещення неповнолітніх.

Теоретичне підґрунтя дисертації становлять фундаментальні роботи вчених, присвячені різним аспектам виявлення, розслідування та боротьби зі злочинами, зокрема: Ю. П. Аленіна, Л. І. Аркуші, В. Д. Басая, І. В. Басистої, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, Р. С. Белкіна, В. В. Бірюкова, В. К. Весельського, Г. П. Власової, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, І. В. Гори, В. Я. Горбачевського, М. Л. Грібова, В. А. Журавля, А. В. Іщенко, Н. С. Карпова, Н. І. Клименко, І. І. Когутича, В. А. Колесніка, О. Н. Колесніченка, В. О. Коновалової, І. І. Котюка, В. С. Кузьмічова, В. В. Лисенка, В. К. Лисиченка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова,

¹ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2012–2017 роки. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=104402.

О. І. Мотляха, В. В. Назарова, Д. Й. Никифорчука, О. В. Одерія, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорецького, М. В. Салтевського, М. М. Сербіна, В. М. Стратонова, О. В. Таран, О. Ю. Татарова, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, В. Г. Хахановського, П. В. Цимбала, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура та інших науковців.

Окремі проблемні питання розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх відображено в кандидатських дисертаціях А. Ю. Лісової, Г. Ю. Нікітіної-Дудікової, Є. С. Хижняка.

Незважаючи на вагомий внесок згаданих учених, розслідування розбещення неповнолітніх не було предметом окремого наукового дослідження у вітчизняній літературі. У зв'язку із зазначеним, актуальність цієї теми дослідження зумовлена відсутністю методичних рекомендацій практичним працівникам із розкриття та розслідування зазначеної категорії злочинів.

Дана проблема зумовлює актуальність наукового дослідження, в якому на основі положень кримінального процесуального законодавства України вирішувались концептуальні проблеми розслідування розбещення неповнолітніх, з акцентуванням уваги на криміналістичній характеристиці цих злочинів, організації початкового етапу розслідування, тактичних особливостях проведення слідчих (розшукових) дій, особливостях використання спеціальних знань та вивчення міжнародного досвіду боротьби з ними.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року, затвердженої Законом України від 5 березня 2009 р. № 1065-VI, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року» від 7 вересня 2011 р. № 942, Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ на 2015–2019 роки, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, а також планів проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у Національній академії внутрішніх справ на 2016–2017 роки. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 жовтня 2015 р. (протокол № 20) та уточнено 30 травня 2017 р. (протокол № 15), а також зареєстровано Координаційним бюро Національної академії правових наук України (реєстраційний № 940, 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. *Мета* роботи полягає у формуванні теоретичних положень та криміналістичних рекомендацій методики розслідування розбещення неповнолітніх.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити такі *задачі*:

- удосконалити поняття розбещення неповнолітніх;
- розкрити зміст криміналістичної характеристики розбещення неповнолітніх;
- з'ясувати способи вчинення розбещення неповнолітніх;
- розкрити криміналістично значущі ознаки особи злочинця та особи потерпілого;
- виділити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування розбещення неповнолітніх та визначити типові слідчі версії;
- визначити тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування даного злочину;
- визначити перелік спеціалістів та форми їх залучення під час розслідування розбещення неповнолітніх;
- охарактеризувати судові експертизи, що призначаються під час розслідування розбещення неповнолітніх.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері діяльності органів досудового розслідування та інших підрозділів під час розслідування розбещення неповнолітніх.

Предмет дослідження – розслідування розбещення неповнолітніх.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, з урахуванням об'єкта та предмета дослідження, у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, які є засобами наукового пошуку, зокрема, *методи формальної логіки* (аналіз, індукція, дедукція, синтез) – для детального усвідомлення змісту розглянутих питань (у всіх розділах дисертації); *спеціально-правові методи*, а саме: *порівняльно-правовий* – під час аналізу норм національного та міжнародного законодавства, наукових визначень та підходів до розуміння (у всіх розділах дисертації); *історико-правовий* – для дослідження наукових вчень та законодавчих реалій упродовж останніх століть (розділ 1); *системно-структурний* – для формування криміналістичної характеристики розбещення неповнолітніх (розділ 1), алгоритму вирішення типових слідчих ситуацій і тактики проведення слідчих (розшукових) дій (розділи 2, 3); *системного аналізу* – для комплексного узагальнення елементів криміналістичної характеристики (розділи 1, 2); *статистичний* – для ілюстрації теоретичних висновків даними державної і відомчої статистики, а також узагальнення результатів вивчення емпіричних джерел (у всіх розділах дисертації); *соціологічний* – для підтвердження наукових висновків даними анкетування працівників Національної поліції України щодо розслідування ними розбещень неповнолітніх та студентів юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (у всіх розділах дисертації).

Емпіричну базу дослідження становлять дані офіційної статистичної звітності МВС України за 2012–2014 рр., Національної поліції за 2014–2017 рр., Генеральної прокуратури за 2012–2016 рр.; результати вивчення матеріалів 112 кримінальних проваджень за 2013–2017 рр., узагальнені результати вивчення вироків за вчинення розбещення неповнолітніх, ухвалені впродовж

2011–2017 рр.; узагальнені дані опитувань слідчих Національної поліції (163 респонденти з міста Києва, Дніпропетровської, Житомирської, Запорізької, Київської, Львівської, Одеської, Сумської, Тернопільської, Хмельницької, Чернігівської областей); узагальнені дані анкетування 57 студентів юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним із перших в Україні комплексним узагальненням на монографічному рівні проблем розслідування розбещення неповнолітніх. Сформульовано та обґрунтовано низку висновків і рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування, зокрема:

вперше:

- доведено, що основними елементами криміналістичної характеристики розбещення неповнолітніх є спосіб вчинення, слідова картина, особа злочинця та особа потерпілого;

- обґрунтовано підхід до поділу способів учинення розбещення неповнолітніх на фізичні, що вчиняються за допомогою дотиків до дитячого тіла, навчань статевих збочень, імітації статевого акту та інтелектуальні, які передбачають показ порнографічних фільмів, цинічні розмови, статеві акти у присутності дитини;

- запропоновано внесення змін до ч. 1 ст. 486 КПК України та передбачення обов'язкового проведення психолого-психіатричної експертизи неповнолітнього підозрюваного в разі вчинення ним розбещення неповнолітньої особи;

удосконалено:

- поняття «розбещення неповнолітніх», під яким слід розуміти кримінальне правопорушення, яке полягає у вчиненні різноманітних дій сексуального характеру, за виключенням статевих зносин природним чи неприродним способом, такі дії можуть бути як фізичними, так й інтелектуальними та вчинятися відносно особи, яка на момент вчинення злочину не досягла 16-річного віку;

- способи виявлення джерел інформації про механізм злочину, що ґрунтуються на узагальненому портреті злочинця та потерпілого;

- рекомендації щодо залучення спеціалістів під час проведення слідчих (розшукових) дій, участь яких буде сприяти отриманню криміналістично значущої інформації, з урахуванням психологічних особливостей як злочинця, так і потерпілого;

дістало подальший розвиток:

- типові слідчі ситуації початкового та подальшого етапу розслідування розбещення неповнолітніх;

- криміналістичні ознаки особи злочинця та потерпілого за критеріями віку, соціального статусу, зайнятості;

– процесуальні, тактичні, організаційні особливості проведення огляду місця події, допиту підозрюваних та потерпілих, обшуку у процесі розслідування зазначеного злочину;

– рекомендації щодо використання спеціальних знань під час розслідування розбещення неповнолітніх, зокрема, проведення судово-медичної, судово-психологічної, судово-психіатричної, психолого-психіатричної, молекулярно-генетичної, сексолого-психолого-психіатричної, мистецтвознавчої, ґрунтознавчої, почеркознавчої експертиз.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що відповідні положення, висновки та рекомендації, отримані в межах дослідження, упроваджено і надалі може бути використано в:

- *законотворчій діяльності* – при внесенні змін і доповнень до чинного кримінального процесуального законодавства України (довідка Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 17 січня 2017 р.);

- *практичній діяльності* органів досудового розслідування – щодо удосконалення розслідування кримінальних проваджень за фактом вчинення розбещення неповнолітніх (довідка Головного управління Національної поліції в Чернігівській області від 28 вересня 2016 р.);

- *освітньому процесі* – при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій», «Розслідування окремих видів злочинів» та «Актуальні проблеми судово-експертної діяльності» під час підвищення кваліфікації різних груп категорій фахівців згідно із затвердженими МВС України професійними програмами підвищення кваліфікації в НАВС, у науково-дослідній роботі аспірантів та викладачів, а також у процесі проведення тематичних семінарів (акти Національної академії внутрішніх справ від 13 лютого 2017 р.; Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 10 квітня 2017 р.; Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ й організацій при Київській обласній державній адміністрації від 3 лютого 2017 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднено в доповідях і виступах на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку» (Запоріжжя, 25–26 березня 2016 р.); «Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті» (Одеса, 8–9 квітня 2016 р.); «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності» (Львів, 15 квітня 2016 р.); «Актуальні питання публічного та приватного права в контексті реформування законодавства» (Хмельницький, 16 квітня 2016 р.); «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі» (Житомир, 19 травня 2016 р.); «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (Львів, 17 червня 2016 р.); «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення

громадського суспільства в Україні» (Харків, 18 червня 2016 р.); «Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування» (Київ, 20 квітня 2017 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 13 публікаціях, серед яких чотири статті – у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому виданні (Німеччина) та вісім тез, опублікованих у збірниках доповідей науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють десять підрозділів, списку використаних джерел (289 найменувань на 30 сторінках), семи додатків на 21 сторінці. Повний обсяг дисертації становить 242 сторінки, з яких основний текст – 181 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і ступінь дослідження теми дисертації, встановлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, методологію дослідження та емпіричну базу, охарактеризовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про їх апробацію, публікації, в яких викладено основні положення роботи.

Розділ 1 «Теоретичні засади розслідування розбещення неповнолітніх» складається з трьох підрозділів, у яких розглянуто поняття розбещення неповнолітніх та основні елементи криміналістичної характеристики зазначеного злочину.

У *підрозділі 1.1 «Поняття розбещення неповнолітніх та стан теоретичної розробленості проблеми розслідування»* зазначено, що нині суспільство занепокоєне стабільно високими показниками вчинення сексуальних злочинів, передусім, щодо неповнолітніх. Для запобігання цьому явищу Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про права дитини та Конвенцію Ради Європи «Про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення» від 25 жовтня 2007 р. № 201.

У результаті аналізу та систематизації поглядів науковців надано визначення поняття «розбещення неповнолітніх», яким є кримінальне правопорушення, яке полягає у вчиненні різноманітних дій сексуального характеру, за виключенням статевих зносин природним чи неприродним способом, такі дії можуть бути як фізичними, так й інтелектуальними й учинятися відносно особи, яка на момент вчинення злочину не досягла 16-річного віку.

На сьогодні, не враховуючи наукових доробок спеціальності 12.00.08, на монографічному рівні не досліджувалось питання розслідування розбещення неповнолітніх. Лише окремі аспекти розслідування розбещення неповнолітніх

відображено в кандидатській дисертації Є. С. Хижняка «Особливості розслідування статевих злочинів щодо малолітніх».

У підрозділі 1.2 «Спосіб вчинення та слідова картина розбещення неповнолітніх» доведено, що саме з'ясування способу вчинення злочину відіграє визначну роль при формуванні первинної інформації про вчинене правопорушення та особу, яка його вчинила.

Зроблено висновок, що вчинення розбещення неповнолітніх не завжди має повну структуру, адже досить часто відсутня стадія приготування до злочину або його приховування. Це зумовлено тим, що 59,5 % злочинців страждають на психічні вади, такі як педофілія, німфофілія, ефебофілія. У такому разі вчинення злочину вони не планують та не вживають жодних заходів для його приховування. Так, за результатом опитування слідчих, 4,9 % злочинців ніяк не приховують вчинення ними розбещення неповнолітніх.

На основі аналізу наукових розробок, вивчення статистичних даних, матеріалів кримінальних проваджень та судових рішень здійснено класифікацію розбещення неповнолітніх за способом їх вчинення на фізичні та інтелектуальні.

За результатами вивчення кримінальних проваджень фізичне розбещення вчинялося у 36,1 %, інтелектуальне – у 47,9 %, у 16,0 % мало місце поєднання фізичного та інтелектуального розбещення.

«Слідова картина» як елемент криміналістичної характеристики представлена широким колом об'єктів, що утворюють такі групи: 1) матеріальні сліди: предмети, що належать потерпілій особі (28,8 %); предмети, які містять сліди кримінального правопорушення (59,5 %); сліди, які свідчать про фізичне насильство, що заподіювалося потерпілій особі (11,7 %); 2) ідеальні сліди, які відображаються в пам'яті свідків, потерпілих.

Утворення матеріальних слідів залежить від способу вчинення злочину. У разі інтелектуального розбещення типовими слідами є фото та відео з порнографічним змістом, книги, журнали, брошури, що містять еротичну інформацію і призначені для осіб старше 18 років, товари з магазинів «для дорослих» (sex-shop), носії з фільмами, що призначені для осіб старше 18 років.

При фізичному розбещенні типовими матеріальними слідами вважаються сліди біологічного походження, сліди супротиву, дезодоранту, косметики на тілі підозрюваного, сліди косметичних засобів підозрюваного на тілі потерпілого, сліди запаху потерпілого на підозрюваному й навпаки.

Як показали матеріали кримінальних проваджень, у 86,7 % випадках розбещення неповнолітніх вчиняється у проміжок часу з 15.00 до 22.00 год.

У підрозділі 1.3 «Особа злочинця та особа потерпілого» на основі характеристики особи злочинця, який вчинив розбещення неповнолітнього, узагальнення результатів анкетування та статистичних даних Генеральної прокуратури України зазначено, що цей вид злочину вчиняють переважно особи чоловічої статі (97,3 %) у віці від 18 до 54 років (83,8 %), громадяни України (97,8%), одружені (53,9 %), з повною чи базовою загальною освітою (61,1 %), працездатні, які не працюють або є безробітними (59,5 %), учиняють

злочин без співучасників (99,5 %), характеризуються переважно позитивно (57,1 %). Також велика кількість з них має деформацію сексуального бажання, що виявляється у статевих збоченнях, та психосексуальні розлади, що виявляються у психологічних проблемах (59,5 %).

Проаналізовано законодавство України щодо особи, яку необхідно вважати потерпілою від розбещення: нею є дитина від народження до 16 років, тобто особа з 16 до 18 років не може бути потерпілою від розбещення. Водночас у 70,1 % потерпілою є малолітня особа, у 29,9 % – неповнолітня. У 61 % випадків потерпілі не розуміли дій, що відбувалися; 58,0 % виховувалися в неблагополучних або малозабезпечених сім'ях; 78,0 % перебували в періоді достатевого дозрівання.

Розділ 2 «Початковий етап розслідування розбещення неповнолітніх» складається з чотирьох підрозділів, у яких досліджено особливості дій слідчого на початковому етапі розслідування зазначеної категорії злочинів.

У підрозділі 2.1 *«Особливості початку досудового розслідування за фактом вчинення розбещення неповнолітніх»* зазначено високі показники латентності розбещення неповнолітніх, що ускладнює процес отримання доказової інформації. За результатами проведеного анкетування студентів, 73,7 % опитаних стверджують про вчинення стосовно них розбещення, однак щодо жодного з цих випадків не було розпочате кримінальне провадження через відсутність звернень до Національної поліції потерпілими.

Найбільш розповсюдженими є ситуації, коли кримінальне провадження розпочато внаслідок звернення із заявою чи повідомленням про вчинення розбещення (63,2 %), виявлення під час розслідування інших кримінальних правопорушень (20,2 %), під час самостійного виявлення працівниками Національної поліції чи прокуратури з будь-яких джерел (16,6 %).

Обґрунтовано ефективність використання у процесі розслідування вищезазначених кримінальних проваджень таких негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України) (8,6 %); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України) (9,2 %); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) (25,2 %); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України) (20,9 %); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України) (6,7 %); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) (9,8 %); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України) (8,0 %); інші негласні слідчі (розшукові) дії (11,5 %).

У підрозділі 2.2 *«Типові слідчі ситуації та слідчі версії»* проаналізовано типові слідчі ситуації, що виникають під час розслідування розбещення неповнолітніх.

Здійснено класифікацію слідчих ситуацій залежно від етапу розслідування, часу виникнення, ситуаційної варіативності, рівня складності, наявності суперечностей в інтересах учасників, співучасті.

Виокремлено типові слідчі ситуації залежно від етапу розслідування, наявності інформації про особу злочинця та місця його перебування, наявності або відсутності дій з приховання злочину, кількості співучасників, наявності умислу на вчинення злочину стосовно конкретного неповнолітнього чи обрання жертви випадково.

На початковому етапі розслідування при отриманні інформації про вчинення розбещення неповнолітнього, ґрунтуючись на класифікації слідчих ситуацій, виділено найбільш вірогідні слідчі версії: 1) учинено розбещення неповнолітнього; 2) учинено інший злочин; 3) учинено замах на розбещення неповнолітнього; 4) учинено не лише розбещення неповнолітнього, а й інший злочин; 5) не вчинено розбещення неповнолітнього, має місце обмовляння.

У підрозділі 2.3 «Допит свідків і потерпілих» узагальнено думки науковців та результати вивчення кримінальних проваджень, визначено особливості проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії.

Наведено перелік осіб, які підлягають допиту як свідки, а саме: батьки (в окремих випадках – опікуни); рідні брати; сестри; вчителі (вихователі); сусіди; друзі; однокласники (одногрупники) потерпілого; особи, які проживають однією сім'єю з підозрюваним, його співробітники; сусіди та особи, які останні бачили потерпілого перед вчиненням злочину.

Зміст даних, які необхідно отримати під час допиту свідків, про потерпілих становлять риси характеру, стан здоров'я, особливості розвитку; про підозрюваного – захоплення, індивідуальні особливості, наявність родини, наявність психічних відхилень, ставлення до неповнолітніх. Визначено комплекс тактичних прийомів, які сприяють інформаційній результативності допиту.

Під час допиту потерпілого необхідно отримати таку інформацію: де і коли перебував потерпілий до вчинення злочину; як він опинився на місці події; які дії вчиняв злочинець, як довго вони тривали, чи розумів він, що допитуваний його бачив; його поведінка під час вчинення розбещення, чи чинив опір, якщо так, то які сліди опору могли залишитися на підозрюваному; що відомо про особу злочинця.

Важливо з'ясувати тактичні особливості допиту неповнолітніх свідків та потерпілих, спрямовані на отримання достовірної, повної інформації про подію злочину, що підтверджується наявними речовими доказами.

При допиті неповнолітніх свідків та потерпілих не допускається формальний підхід, авторитарна позиція слідчого, не варто детально розпитувати про процес розбещення, не акцентуючи увагу на інтимних деталях, толерантно ставитися до почуття сорому в дитини. Зазначено, що допит неповнолітніх мають проводити жінки-слідчі.

За результатами аналізу законодавства України, встановлено, що як і під час розслідування інших злочинів, учинених відносно неповнолітніх (малолітніх), що мають сексуальний характер, окремі положення чинного КПК України не відповідають ратифікованій Конвенції Ради Європи «Про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення» від 25 жовтня

2007 р. № 201, а саме: недотримання норм Конвенції, що стосується організаційних положень зазначеної конвенції. Сформульовано рекомендації щодо проведення допиту одним слідчим, який спеціалізується на дитячій психології та допиті дітей.

Враховуючи положення вітчизняного законодавства та європейської практики, наголошено на ефективності альтернативних способів отримання інформації від малолітнього потерпілого, а саме: використання техніки малювання; складання моделей будинків; створення моделей родин за допомогою ляльок.

У підрозділі 2.4 *«Тактика огляду під час розслідування розбещення неповнолітніх»* розглянуто структуру огляду і його значення в розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень. На кожному з етапів проведення огляду зазначено дії учасників слідчої-оперативної групи з урахуванням обставин злочину.

Наголошено, що в кожному випадку необхідно обов'язково проводити огляд місця події, незважаючи на візуальну (явну) наявність матеріальних підтверджень злочину.

За результатами дослідження матеріалів кримінальних проваджень, зроблено висновок, що огляд місця подій проводився лише у 77,3%, що не лише порушує норми законодавства, а й має негативний вплив на результати слідства.

Під час проведення огляду місця події, у разі вчинення інтелектуального розбещення, необхідним є вилучення всіх предметів, за допомогою яких можливе вчинення даного злочину зазначеним способом, а саме: гаджетів, комп'ютерів; книжок; журналів порнографічного характеру.

Наголошено на необхідності розширення меж огляду місця події й не обмеженням лише місцем безпосереднього вчинення розбещення неповнолітнього.

Розділ 3 «Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій на наступному етапі розслідування розбещення неповнолітніх» складається з трьох підрозділів, у яких розглянуто питання особливостей організації і тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а також використання спеціальних знань при проведенні судових експертиз під час розслідування злочинів зазначеної категорії.

У підрозділі 3.1 *«Тактичні особливості допиту підозрюваних під час розслідування розбещення неповнолітніх»* узагальнено предмет допиту підозрюваного за вчинення розбещення неповнолітнього, який зводиться до таких обставин: подія кримінального правопорушення; дані про особу підозрюваного, взаємовідносини підозрюваного та потерпілого, мотив, мету та умисел на вчинення зазначених дій; заподіяна шкода; обставини, які пом'якшують та обтяжують відповідальність.

Обґрунтовано, що найбільш ефективними тактичними прийомами допиту підозрюваного за фактом вчинення розбещення неповнолітніх, що викривають неправду, є: а) переконання в безглуздості наданих неправдивих показань та

безперспективності заперечень (28,8 %); б) вияв розуміння ситуації, в якій опинився допитуваний (7,9 %); в) спонукання до каяття (14,7 %); г) несподіване пред'явлення допитуваному речових доказів (23,9 %); д) використання суперечностей у показаннях підозрюваного або з іншими доказами (12,9 %).

Зазначено тактичні комбінації та рекомендації, застосування яких є результативним під час допиту, серед них: психологічні пастки; пред'явлення підозрюваному доказів «по наростаючій силі»; комбінації, розраховані на «промовку» допитуваних осіб; комбінації, що створюють у допитуваного перебільшене уявлення про проінформованість слідчого.

У підрозділі 3.2 *«Тактика обшуку під час розслідування розбещення неповнолітніх»* констатовано, що головною метою обшуку у кримінальних провадженнях зазначеної категорії злочинів є виявлення таких об'єктів: предметів верхнього одягу і білизни потерпілої особи або підозрюваного; предметів порнографічного змісту; засобів маскування; щоденників; нотаток; листів; документів, у яких можуть міститися будь-які відомості про готування, вчинення чи приховання злочину.

Встановлено, що під час обшуку за фактом вчинення розбещення неповнолітнього зазвичай вилучають порнографічну продукцію (58,9 %), у майже 5,0 % – нижню білизну, у 7,4 % – порнографічну продукцію з участю неповнолітнього потерпілого, у 24,5 % – інші матеріальні сліди.

Узагальнено комплекс дій, що визначають результативність проведення обшуку, а саме дії підготовчого етапу.

Зазначено необхідність залучення спеціалістів до проведення обшуку в галузі психології та медицини, а в разі вчинення інтелектуального розбещення за допомогою гаджетів – залучення ІТ-фахівців. Результативним є й залучення кінологів.

Такі дані підтверджуються результатами анкетування слідчих, відповідно до яких 73,0 % опитаних вважають за необхідне під час проведення обшуку залучати декілька спеціалістів з різних галузей, залежно від кримінального провадження; 6,7 % стверджують про необхідність присутності кінолога; 6,1 % – лікаря; 4,3 % – психолога; і майже 10,0 % опитаних вважають за необхідне залучення інших спеціалістів.

У підрозділі 3.3 *«Використання спеціальних знань під час розслідування розбещення неповнолітніх»* зазначено, що під час розслідування розбещення неповнолітніх застосовуються процесуальні та непроцесуальні форми використання спеціальних знань, водночас доцільним є поєднання цих форм.

Констатовано, що 84 % опитаних слідчих Національної поліції вважають за необхідне під час розслідування розбещення неповнолітніх призначати різні види судових експертиз.

Визначено перелік судових експертиз, без призначення яких рідко обходиться розслідування кримінальних проваджень за фактом вчинення розбещення неповнолітніх. Так, судово-медична (18,9 %), судово-психологічна (2,7 %), судово-психіатрична (13,5 %), психолого-психіатрична (32,4 %) спрямовані на отримання інформації щодо фізичного, психологічного здоров'я

підозрюваного чи потерпілого. Мистецтвознавча (5,4 %) експертиза слугує для з'ясування того, чи є відеозаписи, фото порнографічними продуктами. У 16,2 % ефективним є призначення декількох різних експертиз.

Поширеною процесуальною формою використання спеціальних знань є проведення освідування за участю медичного працівника. Так, за результатами опитування практичних працівників, у разі фізичного розбещення освідування за участю медичного працівника проводилось у 94,5 %.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, суть якого полягає в усебічному дослідженні проблем розслідування розбещення неповнолітніх і формулюванні на цій основі висновків, пропозицій та рекомендацій, що відповідають вимогам наукової новизни та мають теоретичне і практичне значення, зокрема:

1. Сформульовано авторське визначення поняття «розбещення неповнолітнього», під яким слід розуміти кримінальне правопорушення, що полягає у вчиненні різноманітних дій сексуального характеру, за виключенням статевих зносин природним чи неприродним способом. Такі дії можуть бути як фізичними, так і інтелектуальними та вчинятися відносно особи, яка на момент вчинення злочину не досягла 16-річного віку.

2. Основними елементами криміналістичної характеристики розбещення неповнолітніх є спосіб вчинення злочину, слідова картина, особа злочинця, особа потерпілого. Зазначені елементи становлять основоположне підґрунтя розслідування. Саме визначення змісту цих елементів слід використовувати для встановлення механізму вчинення злочину, висунення і побудови слідчих версій та планування розслідування.

3. Спосіб учинення розбещення неповнолітніх полягає в комплексі взаємопов'язаних дій з підготовки, вчинення та приховання. Підготовка включає в себе стеження вже за обраною жертвою, вивчення її способу життя, вибір місця й способу вчинення злочину, пошук порнографічних зображень, відеофільмів порнографічного змісту для подальшої демонстрації неповнолітньому, приготування злочинцем засобів для маскуванню своєї зовнішності, розроблення плану вчинення злочину.

Розбещення можуть здійснюватися у фізичній формі, а саме: оголення статевих органів підозрюваної особи; оголення органів потерпілої особи; непристойні доторкання до статевих органів, які викликають статеві збудження; навчання статевим збоченням; імітація статевого акту, акту онанізму в присутності потерпілої особи. В інтелектуальній формі: ознайомлення потерпілої особи з порнографічними зображеннями; демонстрація відеофільмів порнографічного змісту; цинічні розмови з нею на сексуальні теми.

Приховування передбачає підкуп потерпілої особи за її мовчання щодо злочину, повідомлення неправдивих відомостей злочинцем про себе потерпілій особі, створення неправдивого алібі, погрози, зміна зовнішності, переїзд.

4. Узагальнена характеристика особи злочинця, який вчиняє розбещення неповнолітніх, така: це особа переважно чоловічої статі (поодинокі випадки вчинення жінками) у віці 18–54 роки з ознаками алкогольного сп'яніння (у кожному третьому випадку), працездатна, але не працює, безробітна (56,3 %), має повну чи базову загальну середню освіту (57,7 %), професійно-технічну (26,8 %), за місцем проживання, роботи навчання характеризується переважно позитивно (57,1 %).

Обранню злочинцем жертви сприяють такі характеристики потерпілого: малолітній вік (70,1 %); не розуміння дій, що відбулися (61,0 %); виховання в неблагополучній або бідній сім'ї (58,0 %); перебування в періоді достатевого дозрівання (78,0 %).

5. Виділено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування досліджуваного злочину залежно від обсягу та змісту інформації про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення: а) потерпіла особа чи її представник під час звернення до правоохоронних органів вказує на конкретну, знайому їй особу, яка вчинила кримінальне правопорушення; б) потерпіла не знайома зі злочинцем, але запам'ятала його зовнішність і зможе його впізнати; в) потерпіла не знайома зі злочинцем і внаслідок вжитих ним заходів маскування не запам'ятала його зовнішність і не зможе розпізнати його; г) злочинець затриманий під час вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; ґ) кримінальне правопорушення виявлено під час розслідування інших злочинів, злочинець невідомий; д) потерпіла особа запам'ятала або знайома з одним зі злочинців, але інших співучасників злочину не знає і не може описати.

Сформовано типові слідчі версії, що пояснюють суть події злочину: 1) учинено розбещення неповнолітнього; 2) учинено інший злочин; 3) учинено замах на розбещення неповнолітнього; 4) учинено як розбещення неповнолітнього, так й інший злочин; 5) не вчинено розбещення неповнолітнього, мало місце обмовляння.

6. Під час розслідування розбещення неповнолітніх обов'язково слід проводити огляд місця події, тактичними особливостями якого є залучення неповнолітнього потерпілого, з його згоди, до проведення слідчої (розшукової) дії; під час його проведення, у разі вчинення інтелектуального розбещення, доцільно вилучати всі предмети, за допомогою яких могло бути вчинено розбещення неповнолітніх (телефони, комп'ютери та ін.).

Узагальнено тактичні рекомендації, що сприяють меншому травмуванню дитячої психіки та простішому спілкуванню, а саме: використання допомоги спеціаліста психолога; допит слідчим у звичному середовищі дитини; використання різних запитань; шанобливе ставлення до дитини; спілкування зрозумілою мовою для потерпілого; вираження зацікавленості розповіддю дитини; не акцентування уваги на фізіологічних тонкощах інтимного

характеру; з'ясування подробиць події злочину в ігровій формі (малювання, побудова моделей родини та будинків).

За результатами узагальнення наукових розробок встановлено, що під час допиту підозрюваних, які не бажають співпрацювати зі слідством, результативним є застосування тактичних комбінацій: а) психологічні пастки (створення уявлення в підозрюваного, що в результаті спілкування з потерпілим він заразився серйозною хворобою (туберкульозом)); б) пред'явлення підозрюваному доказів «по наростаючій силі» (починати з пред'явлення речових доказів, свідчень свідків, потім використовувати свідчення потерпілого, висновки експертиз); в) комбінації, розраховані на «промовку» допитуваних осіб (почати допит з віддалених тем, спровокувавши підозрюваного на «активний», емоційний діалог, під час якого він не аналізуватиме інформацію, яку не бажає повідомляти, а доводитиме свою думку, відповідаючи таким чином на питання, що становлять інтерес для слідчого); г) комбінації, що створюють у допитуваного перебільшеного уявлення про поінформованість слідчого (створення уяви, що слідству все відомо і доказів достатньо, проте зізнання підозрюваного може полегшити його покарання).

Тактичні прийоми обшуку необхідно застосовувати в комплексі, вони залежать від слідчої ситуації, що склалася на певному етапі розслідування. Під час зазначеної слідчої (розшукової) дії доцільно залучати підозрюваних, свідків, потерпілих до проведення обшуку; спостерігати за їхньою поведінкою та реакціями на дії слідчо-оперативної групи; використовувати «словесну розвідку»; ставити багато запитань особі, щодо якої проводять обшук, зіставляючи відповіді та аналізуючи їх; використовувати науково-технічні засоби.

Як показали результати опитування слідчих Національної поліції, під час обшуку за фактом вчинення розбещення неповнолітнього зазвичай вилучають порнографічну продукцію (58,9 %); у 7,4 % – порнографічну продукцію з участю неповнолітнього потерпілого; у майже 5 % – нижню білизну; у 24,5 % – інші матеріальні сліди.

7. Однією з форм застосування спеціальних знань, під час розслідування розбещення неповнолітніх є участі спеціаліста у слідчих (розшукових) діях. У даній категорії справ залучають таких спеціалістів: кінологів (6,7 %); лікарів (6,1 %); психологів (4,3%); інших спеціалістів (9,9 %); декількох різних спеціалістів, залежно від обставин кримінального правопорушення (73 %).

Обґрунтовано необхідність залучення спеціаліста-психолога не лише до проведення допиту неповнолітніх, а й до огляду місця події, обшуку, отримання зразків для експертизи, впізнання, освідування. Психолога слід залучати одного і того самого до всіх слідчих (розшукових) дій, з метою його обізнаності відносно підозрюваного, потерпілого, свідків.

8. Специфіка даного кримінального правопорушення визначає вид судових експертиз: судово-медична, судово-психологічна, судово-психіатрична, психолого-психіатрична, сексолого-психолого-психіатрична

експертизи. Вони спрямовані на отримання інформації щодо фізичного, психологічного здоров'я підозрюваного чи потерпілого. Мистецтвознавча експертиза слугує для з'ясування того, чи є предмет порнографічним. Молекулярно-генетична експертиза застосовується для дослідження мікрослідів біологічного походження. Почеркознавчі – для встановлення автора рукопису.

Обґрунтовано необхідність внесення змін до ч. 1 ст. 486 КПК України, у якій передбачити обов'язкове проведення психолого-психіатричної експертизи в разі вчинення неповнолітнім статевого злочину. Відповідну інформацію направлено до Комітету Верховної Ради з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Авраменко С. М. Особа злочинця у злочинах, пов'язаних з розбещенням неповнолітніх. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 2 (8). С. 146–150.
2. Авраменко С. М. Допит неповнолітніх осіб, які стали жертвами статевих злочинів: нормативно-правовий аспект. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. № 1. С. 279–288.
3. Авраменко С. М. Типові слідчі ситуації під час розслідування злочинів, пов'язаних із розбещенням неповнолітніх. *Право і суспільство: наук. журн.* 2016. № 4. С. 205–208.
4. Авраменко С. М. Способы совершения развращения несовершеннолетних. *European applied sciences*. 2016. № 4. С. 55–58.
5. Авраменко С. М. Деякі питання призначення судових експертиз за злочинами, пов'язаними із розбещенням неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 39. С. 70–72.
6. Авраменко С. М. Вікові особливості особи злочинця за злочини, пов'язані з розбещенням неповнолітніх. *Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25–26 берез. 2016 р.)*. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2016. С. 118–120.
7. Авраменко С. М. Деякі особливості проведення допиту неповнолітніх осіб, які стали жертвами розбещення. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 квіт. 2016 р.)*. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 104–105.
8. Авраменко С. М. Щодо криміналістичної характеристики розбещення неповнолітніх. *Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 15–16 квіт. 2016 р.)*. Львів: Західноукр. організація «Центр правових ініціатив», 2016. С. 152–153.

9. Авраменко С. М. Види експертиз, які призначаються при розслідуванні злочинів, пов'язаних із розбещенням неповнолітніх. *Актуальні питання публічного та приватного права в контексті реформування законодавства: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 15–16 квіт. 2016 р.)*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 72–74.

10. Авраменко С. М. Деякі особливості допиту підозрюваних осіб за вчинення розбещення неповнолітніх. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі: IV міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 19 трав. 2016 р.)*. Житомир: ЖНАЕУ, 2016. С. 315–316.

11. Авраменко С. М. Тактичні особливості слідчого огляду місця події при розслідуванні злочинів, пов'язаних із розбещенням неповнолітніх. *Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 17–18 черв. 2016 р.)*. Львів: Західноукр. організація «Центр правових ініціатив», 2016. С. 112–113.

12. Авраменко С. М. Слідчі версії при розслідуванні злочинів, пов'язаних із розбещенням неповнолітніх. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадського суспільства в Україні: міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 17–18 черв. 2016 р.)*. Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2016. С. 99–101.

13. Авраменко С. М. Використання міжнародного досвіду у боротьбі з розбещенням неповнолітніх. *Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування: матеріали XI міжвідомчої наук.-практ. конф. (Київ, 20 квіт. 2017 р.)*. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 5–7.

АНОТАЦІЯ

Авраменко С. М. Розслідування розбещення неповнолітніх. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2017.

Дисертацію присвячено дослідженню розслідування розбещення неповнолітніх. Розкрито зміст елементів криміналістичної характеристики розбещення неповнолітніх. З'ясовано, що способи розбещення неповнолітніх поділяються на фізичні та інтелектуальні, водночас кожна з цих груп передбачає перелік можливих протиправних дій.

Досліджено організаційно-тактичні засади відкриття кримінальних проваджень за фактом вчинення розбещенням неповнолітніх. Виокремлено слідчі ситуації, що виникають при розслідуванні даного злочину, а також слідчі версії, які виникають на початковому етапі розслідування розбещення неповнолітніх.

З'ясовано першочергові слідчі (розшукові) дії під час розслідування даного злочину та специфіку їх проведення за участю неповнолітніх

потерпілих. Названо осіб, яких необхідно допитати як свідків при вчиненні розбещення неповнолітніх, дані, які необхідно отримати під час допиту потерпілих та свідків.

Досліджено призначення судових експертиз при розслідування даної категорії злочинів. З'ясовано перелік судових експертиз, які зазвичай призначають для потерпілих та підозрюваних. Рекомендовано запровадження обов'язкового проведення психолого-психіатричної експертизи в разі вчинення неповнолітнім розбещення неповнолітнього.

Ключові слова: розбещення неповнолітніх, статеві злочини, розслідування, криміналістична характеристика, методика, тактика, слідчі (розшукові) дії, розбещувач, потерпілий, слідчий.

АННОТАЦИЯ

Авраменко С. М. Расследование развращения несовершеннолетних. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2017.

В диссертации на основе изучения законодательства, литературных источников, результатов обобщения следственной и судебной практики проведено комплексное исследование расследования развращения несовершеннолетних.

По результатам изучения доктринальных и нормативных источников о сущности понятия «развращение несовершеннолетних» сформировано авторское определение, согласно которому развращение несовершеннолетних – это уголовное преступление, которое заключается в совершении различных действий сексуального характера, за исключением половых сношений естественным или неестественным способом. Такие действия могут быть как физическими, так и интеллектуальными и совершаться в отношении лица, на момент совершения преступления не достигших 16-летнего возраста.

Раскрыто содержание элементов криминалистической характеристики развращения несовершеннолетних, основными среди которых являются: способ совершения, личность преступника, личность потерпевшего, следовая картина. Рассмотрены способы подготовки, совершения и сокрытия развращения несовершеннолетних. Установлено, что способы развращения несовершеннолетних делятся на физические и интеллектуальные, вместе с тем каждая из данных групп предусматривает перечень возможных противоправных действий.

Исследованы личность преступника за развращение несовершеннолетних, их национальную принадлежность, возраст, пол, образование, работоспособность, рассмотрены отдельные моральные и психологические

особенности вышеупомянутых лиц. Описаны психические отклонения, способствующие совершению данного преступления.

Раскрыты криминалистически значимые признаки личности потерпевшего, определены психологические проблемы, которые могут возникать в случае совершения развращения относительно их.

Проанализировано законодательство Украины по вопросу соотношения лиц, которые считаются несовершеннолетними в различных законодательных актах. Исследованы особенности потерпевших лиц.

Рассмотрены организационно-тактические основы открытия уголовных производств по факту совершения развращения несовершеннолетних. Выделены следственные ситуации, возникающие при расследовании данного преступления, а также следственные версии, возникающие на начальном этапе расследования развращения несовершеннолетних. Предложены) частные следственные версии, направленные на установление способов совершения преступления; субъектов преступления; мест совершения преступления. Рассмотрены негласные следственные (розыскные) действия, которые могут проводиться при расследовании уголовных производств по факту совершения развращения несовершеннолетних.

Определены первоочередные следственные (розыскные) действия в ходе расследования данного преступления и специфика их проведения с участием несовершеннолетних потерпевших. Указано, что допрос несовершеннолетних имеет ряд особенностей, обусловленных особыми потребностями, незрелостью. Акцентируется на том, что в процессе расследования вышеупомянутого уголовного производства запрещено проводить одновременный допрос уже допрошенных подозреваемого и потерпевшего для выяснения причин расхождений в их показаниях. Кроме того, запрещено проводить одновременный допрос свидетеля и подозреваемого в случаях, когда свидетель является несовершеннолетним.

Проанализировано соответствие отечественного законодательства ратифицированной Конвенции Совета Европы «О защите детей от сексуальной эксплуатации и сексуального развращения» от 25 октября 2007 г. № 201, определены необходимые меры для выполнения ее условий.

Исследованы назначения судебных экспертиз при расследовании данной категории преступлений. Определен перечень судебных экспертиз, которые чаще других назначают для пострадавших и подозреваемых. Даны рекомендации введения обязательного проведения психолого-психиатрической экспертизы в случае совершения несовершеннолетним развращения несовершеннолетнего.

Проведен опрос следователей Национальной полиции и студентов юридического факультета Киевского национального университета имени Тараса Шевченко; обработаны материалы уголовных производств, приговоры судов; отчетность МВД Украины, Национальной полиции и Генеральной прокуратуры Украины за 2012–2016 гг. о развращении несовершеннолетних.

Ключевые слова: развращение несовершеннолетних, половые преступления, расследование, криминалистическая характеристика, методика, тактика, следственные (розыскные) действия, растлитель, потерпевший, следователь.

SUMMARY

Avramenko S. Investigation abuse of minors. – *Manuscript.*

The dissertation on competition of a scientific degree of candidate of juridical Sciences, specialty 12.00.09 – criminal process and criminalistics; forensics examination; operatively-search activity. – National Academy of internal Affairs, Kyiv, 2017.

This research focuses on investigating abuse of minors. The content elements of criminological characteristics of corruption of minors. It was found that abuse of minors methods are divided into physical and intellectual, yet each of these groups provides a list of possible illegal actions.

Organizational and tactical principles opening of criminal proceedings on the fact of committing corruption of minors. Investigators singled out situations that arise during the investigation of this crime and investigative leads arising from the initial investigation of abuse of minors.

It is found primary investigators (investigative) actions during the investigation of the crime and the specifics of their conduct involving juvenile victims. We consider who should interrogate as a witness in the commission of sexual abuse of minors. What is the meaning data must be obtained from questioning victims and witnesses.

Investigated the appointment of forensic expertise in the investigation of this category of crimes. It was found for forensic examinations, which are often prescribed for other victims and suspects. We recommend the introduction of mandatory psychological and psychiatric examination in the case of minor abuse of minors.

Keywords: corruption of minors, sex crimes, investigation, forensic characterization, technique, tactics, investigative (detective) actions, child molesters, the victim, the investigator.